

УДК 373.5.016:821.161.2

Дженджеро О. Л.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Стаття присвячена актуальним питанням організації інтерактивного навчання на уроках української мови в старших класах.

Ключові слова: *комунікативна компетентність, інтерактивні технології навчання, комунікативні вміння.*

Мовна освіта в Україні передбачає вдосконалення технологій навчального процесу, наближення його до вимог сучасного суспільства, яке потребує високоосвічених, інтелектуально розвинених людей, що легко й уміло можуть спілкуватися між собою, утверджуючи статус української мови як рідної і державної.

Для успішної реалізації комунікативної спрямованості шкільного курсу рідної мови великого значення набуває дослідження й аналіз особистісно зорієнтованих технологій навчання, здатних забезпечити активну участь на уроці кожного учня, підвищити авторитет знань, створити атмосферу співробітництва. Тому не випадковою є зацікавленість зарубіжних і вітчизняних науковців саме інтерактивними технологіями навчання, основаними на діалогових формах.

Дослідженню інтерактивних методів і форм, їх ролі й дидактичного потенціалу присвячені роботи багатьох вітчизняних педагогів-дидактів, зокрема О. Пометун, Л. Пироженко, Г. П'ятакової та ін. У працях Л. Варзацької, О. Горошкіної, О. Єльнікової, О. Ісаєвої, Г. Коберник, О. Коберник, О. Комар, Л. Кратасюк, Г. Кривчикової, М. Олійник, А. Фасолі, Л. Щербини та інших дослідників приділено увагу основним характеристикам інтерактивних методів,

визначено переваги над традиційними, подано правила використання інтерактивних технологій. З'явилися й дисертаційні роботи, у яких досліджуються лінгводидактичні засади функціонування інтерактивних методів на уроках української мови: роботи Н. Солодюк (старші класи), А. Коломієць (початкова школа).

Водночас аналіз шкільної практики показує, що інтерактивний підхід до навчання мови мало використовується в школі, має епізодичний характер, тому що вчителі не знайомі з технологією організації подібних занять, у них відсутня належна теоретична й методична база для послідовного й систематичного впровадження інтерактивних технологій.

Мета статті – висвітлити актуальні питання організації і проведення уроків із застосуванням інтерактивних технологій навчання.

В умовах традиційної загальнокласної роботи (фронтальної) перед дітьми ставлять однакову, але не спільну мету. Унаслідок цього вони сприймають навчальну діяльність не як спільну й творчу працю, а як індивідуальну й обов'язкову. Інтерактивне ж навчання ґрунтується на співробітництві учнів й передбачає як мінімум 3 види активності: фізичну (зміна розташування в класі, говоріння, слухання, письмо тощо), соціальну (обмін думками, враженнями; постановка запитань, відповіді на них), пізнавальну (внесення доповнень в інформацію вчителя, самостійний пошук шляхів розв'язання проблеми). Лише за умови, що всі три види активності будуть взаємопов'язані й різноманітні, інтерактивне навчання буде ефективним [2]. Таким чином, суть інтерактивного навчання – у створенні в навчальному процесі постійної, активної взаємодії всіх учнів.

Говорячи про інтерактивне навчання, ми матимемо на увазі інтерактивну модель навчально-виховного процесу, яка передбачає використання інтерактивних технологій за різних форм організації навчання.

У наукових працях існує велика кількість поглядів на трактування поняття

технології навчання.

Б. Пальчевський та Л. Фрідман визначають технологію навчання як цілісну систему, основним структурним елементом якої є навчальна ситуація. Остання характеризується такими параметрами: мета, найменування, час, діяльність викладача й учнів, технологічні засоби навчання, технічне забезпечення. Відсутність одного з параметрів руйнує цілісність технології навчання [4].

На думку Н. Тализіної, одну з головних особливостей сучасної технології навчання становить комплексне використання сучасних методів навчання, технічних засобів навчання й носіїв навчальної інформації [5].

Деякі вчені, визначаючи поняття «технологія», звертаються до психологічної й педагогічної складових освітньо-виховних взаємодій. Так, В. Беспалько технологію вважає системою, у якій заздалегідь спроектований навчально-виховний процес послідовно втілюється на практиці [1], М. Кларін визначає її як «системність і конструювання навчального процесу, які гарантують досягнення поставлених цілей»[3]. Отже, педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітніх технологій і будується на знанні закономірностей функціонування системи «педагог – матеріальне середовище – учень» за певних умов навчання (індивідуального, групового, колективного, масового та ін.).

Таким чином, *інтерактивні технології навчання* – це системна організація процесу навчання, яка включає такі компоненти: цілі та зміст навчання рідної (української) мови, інтерактивні методи навчання, засоби та форми навчання, які ґрунтуються на особистісно-діяльнісному підході і мають на меті досягнення заздалегідь спланованого результату.

Аналіз шкільної практики й практичний досвід показують, що використання інтерактивних технологій на уроках української мови в старших класах робить процес навчання цікавим, пізнавальним та особистісно значущим, стимулює когнітивні процеси та активізує мовний і мовленнєвий матеріал

безпосередньо в спілкуванні учнів, сприяє розвитку у них творчих здібностей.

Учителям, які застосовуватимуть у навчальному процесі інтерактивні технології, необхідно знати правила організації інтерактивної роботи учнів на уроці. Серед них ми виділимо такі:

- 1. До роботи повинні бути залучені різною мірою всі учні.
- 2. Необхідно дбати про психологічну підготовку школярів. Корисними є різноманітне та постійне стимулювання старшокласників за активну участь у роботі; надання можливості для самоорганізації тощо.
- 3. Тих, хто навчається в інтерактиві, не повинно бути багато. Продуктивною є робота в малих групах. Кожен має бути почутий.
- 4. До заняття аудиторію слід підготувати. Учні повинні мати змогу легко пересуватися під час роботи в малих групах. Усі матеріали для роботи малих груп теж готуються заздалегідь.
- 5. Під час уроку необхідно дотримуватись регламенту та процедури, виявляти толерантність до будь-якої точки зору, уважно вислуховувати всіх учасників, поважаючи їхні думки.
- 6. Уважно ставитися до учнів під час формування груп.
- 7. На одному уроці бажано застосовувати 1-2 інтерактивних прийоми роботи.
- 8. Під час підготовки запитань учителю необхідно продумувати різні варіанти можливих відповідей і заздалегідь виробити критерії оцінювання.

Уроки мають захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес і мотивацію, навчати самостійного мислення та дій. Ефективність і сила впливу на емоції та свідомість учнів значною мірою залежить від умінь і стилю роботи конкретного вчителя. На жаль, багато хто з учителів, які використовують на уроках інтерактивні методи і прийоми, недостатньо уваги приділяють таким важливим складникам підготовки до заняття, як визначення доцільності використання інтерактивного прийому, вправи саме на цьому уроці; ретельний добір та аналіз

навчального матеріалу, у тому числі й додаткового (тести, приклади, ситуації, завдання для груп тощо); планування уроку – етапи, хронометраж, орієнтовний поділ на групи, ролі учасників, запитання та можливі відповіді; вироблення критеріїв оцінювання ефективності роботи груп, заняття.

На думку вітчизняного дидакта О. Пометун, застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури уроків, яка складається з п'яти елементів:

- мотивація;
- оголошення, представлення теми й очікування результатів;
- надання необхідної інформації для розв'язання завдань;
- інтерактивна вправа - центральна частина заняття;
- підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку.

Розглянемо кожен із цих елементів інтерактивного уроку ґрунтовніше.

1. МОТИВАЦІЯ. Мета цього етапу – сфокусувати увагу учнів на проблемі та викликати інтерес до обговорюваної теми. Мотивація є своєрідною психологічною паузою, яка дає змогу учням усвідомити, що перед ними зовсім інші завдання порівняно із звичайним уроком. Суб'єкт навчання має бути налаштований на ефективний процес пізнання, мати в ньому особистісну, власну зацікавленість, усвідомлювати, що й навіщо він зараз робитиме. Без виникнення цих мотивів учіння, мотивації навчальної діяльності не може бути ефективного пізнання.

Із цією метою можуть бути використані прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у дітей здивування, інтерес до змісту знань, процесу їх отримання, підкреслюють парадоксальність явищ і подій. Це може бути й коротка розповідь учителя, і бесіда, і демонстрування наочності, і нескладна інтерактивна технологія («Мозковий штурм», «Мікрофон», «Криголам» тощо). Мотивація завжди чітко пов'язана з темою уроку, вона психологічно готує учнів до її сприйняття, налаштовує їх на розв'язання певних проблем. Як правило,

матеріал, що пропонується для обговорення учням під час мотивації, наприкінці підсумовується.

2. **ОГОЛОШЕННЯ, ПРЕДСТАВЛЕННЯ ТЕМИ Й ОЧІКУВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ.** Мета – забезпечити розуміння учнями змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти на уроці, чого від них чекає вчитель. Для того, щоб почати з учнями спільний процес руху до результатів навчання, у цій частині інтерактивного уроку рекомендується назвати тему уроку або попросити когось із учнів прочитати її; якщо назва теми містить нові слова або проблемні питання, звернути на це увагу учнів; попросити когось із учнів оголосити очікувані результати за записом учителя на дошці, зробленим заздалегідь, або спонукати до висловлення власної думки; нагадати учням, що наприкінці уроку вони будуть перевіряти, чи досягнуто запланованих результатів, а також пояснити, яким буде оцінювання результатів.

3. **НАДАННЯ НЕОБХІДНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.** Мета цього елемента уроку – дати учням достатньо інформації для того, щоб вони на її основі могли виконати практичні завдання за мінімально короткий час. Це може бути читання тексту підручника, ознайомлення з роздатковим матеріалом, опанування інформації за допомогою технічних засобів навчання або інших видів наочності.

4. **Центральна частина заняття – ІНТЕРАКТИВНА ВПРАВА.** Її метою є засвоєння навчального матеріалу, досягнення результатів уроку. Інтерактивна частина уроку має займати близько 50-60 відсотків часу на уроці. Обов'язковими є така послідовність і регламент проведення інтерактивної вправи:

- Інструктування – учитель розповідає учасникам про мету вправи, правила виконання, послідовність дій і кількість часу, що відводиться на виконання завдань, запитує, чи все зрозуміло учасникам (2-3 хв.).

- Об'єднання в групи та (або) розподіл ролей (1-2 хв.).

- Виконання завдання, при якому вчитель виступає як організатор, помічник, ведучий дискусії, намагаючись надати учасникам максимум

можливостей для самостійної роботи та навчання у співпраці один з одним (5-15 хв.).

- Презентація результатів виконання вправи (3-5 хв.).

5. РЕФЛЕКСІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ учнями: усвідомлення отриманих результатів, що досягається шляхом їх спеціального колективного обговорення або із застосуванням інших прийомів (5-15 хв.).

Рефлексія є природним невід'ємним і найважливішим компонентом інтерактивного навчання на уроці. Вона дає змогу учням і вчителю усвідомити, чого вони навчилися; оцінити власний рівень розуміння та засвоєння навчального матеріалу; порівняти своє сприйняття з думками, поглядами, почуттями інших; побачити реакцію учнів на навчання та внести необхідні корективи.

Рефлексія здійснюється в різних формах: індивідуальна робота, робота в парах, групах, дискусії, у письмовій та усній формах. Вона завжди містить кілька елементів: фіксація того, що відбулось, визначення міркувань і почуттів щодо отриманого досвіду, плани на майбутній розвиток.

Технологія рефлексії після найважливіших інтерактивних вправ може бути у вигляді усного обговорення за запитаннями: з якою метою ви робили цю вправу, які думки і почуття вона у вас викликала, чому ви особисто навчилися, чому хотіли б навчитись у подальшому тощо.

Отже, інтерактивна діяльність поєднує співробітництво мовленнєвих партнерів та керованість дій учнів з боку вчителя, передбачає відмову від стандартних шляхів розв'язання комунікативних завдань, забезпечує інтенсивну мовленнєву практику старшокласників у відносно вільній творчій атмосфері. У цілому інтерактивне навчання створює сукупний ефект, який виявляється в тому, що на фоні програмного засвоєння знань формуються вміння співробітничати; комунікативна компетентність, що визначається зміною стилю спілкування, усвідомленням бар'єрів спілкування, характером розв'язання

комунікативних завдань; толерантність, яка характеризується сприйняттям інших людей і забезпечує повноту та адекватність спілкування в різних ситуаціях.

Така діяльність відповідає особистісно зорієнтованому підходу до навчання, а також узгоджується з вимогами загальноєвропейських рекомендацій щодо гуманізації та демократизації навчального процесу.

Використані джерела

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192с.
2. Кларин М. В. Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта / М. В. Кларин // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 12–18.
3. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе: (анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – М. : Знание, 1989. – 74 с.
4. Пальчевский Б. В. Учебно-методический комплекс средств обучения / Б. В. Пальчевский, Л. С. Фридман // Советская педагогика. – 1991. – № 6. – С.31.
5. Форми, методи і організація навчального процесу в кредитно-модульній системі : навч.-метод. посіб. / [С. М. Гончаров, А. А. Білецький., О. М. Губницька, Т. А. Костюкова] ; за ред. С. М. Гончарова. – Рівне : НУВГП, 2007. – 184 с.

Dzhendzhero O.

TO THE ISSUE OF THE USE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES AT THE UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS IN THE SENIOR SCHOOL

The article focuses on topical issues of the interactive teaching organization at the Ukrainian language lessons in the senior school.

Key words: *communicative competence, interactive technologies of teaching, communicative skills.*